

ego

DEZE MAAND

H. Lips: **G.V. in gevaar!** - pag. 4 en 5

Peter Moreé: **De Boodschap.** - pag. 8 en 9

Jan Haasbroek: **Kabinet trekt buikriem aan.** - pag. 14

Dienstbevel

Het dienstbevel is voor de militairen een voortdurende bedreiging van de persoonlijke vrijheid. Wie als gewoon burgerman wat langer rondkijkt in de militaire samenleving gaat zich steeds meer verbazen over „het dienstbevel” en over alles wat daarmee geregeld kan worden.

Ik herinner me nog hoe in het begin van de Rinus Wehrman-affaire bij allerlei discussies over lang of kort haar (en de vrijheid om daar zelf over te kunnen beslissen) beroepsmilitairen mij meedeelden dat het daar eigenlijk helemaal niet over ging, Rinus Wehrman had geweigerd een dienstbevel op te volgen en daarvoor zou hij moeten boeten. En het valt niet moeilijk om andere voorbeelden aan te voeren waarin dat dienstbevel zijn magische werking uitoefent.

In Twintig (het blad van de V.V.D.M.) wordt daarvan, als het waar is, wel een heel mooi voorbeeld gegeven: een kommandant die een mindere het dienstbevel geeft elk te verspreiden geschrift eerst aan hem te tonen en een veronachtzaming van dit dienstbevel dan ook prompt met zes dagen verzwaard bestraft. En dat terwijl het H.M.G. heeft uitgesproken dat niemand gestraft kan worden wegens het verspreiden van een geschrift zonder daar tevoren toestemming voor te hebben gevraagd. Door het H.M.G. werden deze zes dagen verzwaard veranderd in vier dagen licht.

Zo kan een dienstbevel dus blijkbaar zelfs worden gebruikt om de bestaande rechtsorde op de kop te zetten.

Het hoeft niet te verbazen dat dienstplichtige militairen vaak het gevoel hebben in een sfeer van willekeur terecht gekomen te zijn. Nu is dat dienstbevel de uitdrukking van wat in het Reglement op de Krijgstucht nog altijd genoemd wordt de „ondergeschiktheid” van de militair aan zijn meerdere. Dat is voor deze tijd al een weinig passende term maar als we het even losmaken van de emoties die men aan zo'n ouderwets woord zou kunnen verbinden dan betekent het de uitdrukking van het feit dat tijdens gevechtshandelingen het dienstbevel en de daaraan verschuldigde gehoorzaamheid beslissend zijn.

Ik denk dat niemand, het bestaan van strijdkrachten eenmaal geaccepteerd, tegen deze werking van het dienstbevel bezwaren heeft. En waarschijnlijk evenmin tegen bepaalde oefeningen in vredetijd waarin militairen wordt geleerd op grond van het dienstbevel hun werk te verrichten.

Maar men overtrekt de zaak natuurlijk volledig als men in vredetijd het gehele dagelijkse leven van de militair op de basis van het dienstbevel gaat regelen. Wat redelijk leek voor oorlogstijd en oefeningen wordt dan onredelijk en weerzinwekkend.

Daarom zal zo spoedig mogelijk moeten worden vastgesteld dat het dienstbevel alleen in bepaalde omstandigheden, b.v. tijdens oorlogshandelingen en bepaalde oefeningen van kracht is, en dat overigens ook voor militairen normale verhoudingen gelden.

Kunnen deze dan verder doen wat ze willen?

Dat is onzin, ook in het normale bedrijfsleven gelden huishoudelijke regels en werkopdrachten die niet ongestraft kunnen worden veronachtzaamd. Dat alles kan geregeld worden zonder dat de militaire rechter er aan te pas hoeft te komen.

Als ik de sfeer goed aanvoel dan lijkt het mij dat de laatste tijd de verhoudingen in de militaire dienst zich wat beginnen te verharderen. Laten we uiterst voorzichtig zijn met deze ontwikkeling! Eer men het weet is men beland bij een zeer gespannen toestand.

Een werkelijke ontspanning zou bereikt kunnen worden door het scheppen van een leef- en werkklimaat waarin iedere militair het gevoel krijgt dat hij als volwaardig mens wordt erkend en behandeld.

RED.

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 9, september 1971
10de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdraadsman

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Jan Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgiro-rekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Barton van Flymen — enige jaren geleden uit Zuid-Afrika geëmigreerd — maakte deze foto in Belfast. Engelse soldaten brengen versperringen aan tijdens de onlusten tussen katholieken en protestanten.

Drie dagen in Driebergen

Voor dienstplichtigen bestaat nu de mogelijkheid 2 maal in je diensttijd 3 dagen één van de drie vormingscentra te bezoeken, te weten protestants-, katholiek- en humanistisch vormingscentrum. (Hoe kan het ook anders in ons Nederlandje). Eerder had ik reeds deelgenomen aan de vormingsdagen op de „Vlasakkers” (katholiek), wat me ondanks de toen al merkbare problemen wel was bevallen. Helaas is dit centrum zowat ter ziele. De vormingsleiders werden ontslagen en de legeraalmoezeniers proberen het christelijke element weer op de voorgrond te plaatsen; m.i. niet terecht omdat vormingswerk levensbeschouwelijke vragen op kan roepen en er niet van uit moet gaan.

Daarom koos ik voor het Coornherthuis en ook niet voor het protestants centrum aangezien ik de indruk heb dat daar helemaal het geloof centraal staat.

Bovendien om eens lekker uit de grauwe passieve sleur te zijn.

De groep her en der uit het land vandaan komend (zelfs ook van in Duitsland gelegen kazernes) stelde het programma voor de 2½ dag samen, na een wat te lang inleidend praatje van Wim Hey, één van de twee vormingsleiders van het Coornherthuis. Aan de hand van een lijst waarop een ieder een 5-tal onderwerpen kon aankruisen werd na onderling overleg het volgende programma opgesteld: (De groep kon kiezen uit allerlei maatschappelijke problemen, ook levensbeschouwelijke, maar ook zich kreatief bezighouden). Maandagavond: Film „Z”; de voorgeschiedenis van de totstandkoming van de staatsgreep in Griekenland op 21 april 1967.

Dinsdagochtend: — Film „The war-game”, welke handelde over de gevolgen van een atoombom.
— gesprek over „Z”.

Dinsdagmiddag: — gesprek met een Turkse tolk over gastarbeiders.
— een klein groepje voelde meer voor een dagbladenonderzoek, dan voor het onderwerp gastarbeiders.

Dinsdagavond: bezoek aan Turkse gastarbeiders in Driebergen.

Woensdagochtend: — de resultaten van het dagbladenonderzoek werden besproken.

— nakaarten over de 2½ dag.

De Film „Z” bleek een aangrijpende film te zijn, want iedereen had er dinsdag nog de mond vol van. We hebben deze film dan ook uitgebreid doorgeproken en ons enigszins trachten te verplaatsen in de situatie die zich in Griekenland heeft voorgedaan.

De film „The war-game”, een afschuwelijke, beangstigende film die voor zich spreekt.

Dinsdagmiddag wist Wim Hey een Turkse tolk, Ilhan Karaçay, te „striken” voor een gesprek over de proble-

matiek rondom de Turkse gastarbeiders.

Voordat hij kwam hadden wij ons eerst verdiept hierin met behulp van uitgeknipte krante-artikelen uit allerlei dag- en weekbladen, waaruit we vragen destilleerden zoals:

● In wat voor omstandigheden leven de Turken hier

● wat voor werk doen ze

● hoe worden ze geworven in Turkije en welke selectie past men toe

● hoe is de houding van de Nederlander t.o.v. de Turk

● waarom komt hij naar Nederland.

Dhr. Karaçay, correspondent voor een grote Turkse krant in Nederland, is uit hoofde van zijn functie goed bekend op dit terrein vooral ook omdat hij landgenoten heeft geworven voor Gevato, een conservenfabriek in Driebergen, waar overigens de Turken bijzonder goed worden opgevangen.

Hij wist ons o.a. te vertellen dat het in de meeste gevallen getrouwen zijn die naar Nederland komen; bovendien heeft het gros in eigen land tot op het moment dat ze hier kwamen gewerkt. Het door hen verdiende Nederlandse geld is in Turkije 4 maal zoveel waard. Een auto waar wij bv. 5000 voor betalen kost bij hun 20 mille. De Turkse plattelandskultuur verschilt aanzienlijk van de onze. Dit blijkt o.a. uit het feit dat Turkse vrouwen nog steeds uitgehuwelijkt worden.

Het gevolg is dat de meeste hier werkende Turken vooral in de beginfase nogal wat aanpassingsmoeilijkheden hebben, om dan nog maar niet te spreken van de taalbarrière.

's Avonds bezochten we op uitnodiging van Ilhan Karaçay het verblijf van de bij Gevato werkende Turken, waar we tot onze grote verrassing bijzonder gastvrij werden onthaald. In hun eet- en recreatiezaal zaten ± 35 Turken aan verschillende tafeltjes waar wij met onze Turkse gastheren een gesprek probeerden aan te knopen. Ze waren nog maar kort in Nederland, wat weliswaar 't communiceren met elkaar niet eenvoudig maakte, doch via Fenerbahce en Cruijff was het in ieder geval al mogelijk een begin te maken.

Later werd het contact wat vergemakkelijkt door de aanwezigheid van reeds langer in Nederland verblijvende Turken die toen a.h.w. als tolk gingen fungeren.

Al snel kregen we hun kamers te zien, welke voor de militaire autoriteiten als voorbeeld kunnen dienen hoe ze „hun” dienstplichtigen zouden kunnen legeren.

Na deze „excursie” werden we onthaald op Turkse thee, muziek en dans. Van ons groepje waagden zich ook enkelen op de vloer, dit tot groot vermaak van iedereen. Het frappeerde mij dat een Turk in het gesprek, dat wij toen met elkaar hadden, vele voor hem nieuwe Nederlandse woorden in z'n woordenboekje noteerde.

De muziek werd voortgebracht met behulp van typisch Turkse instrumenten door een paar Turken.

Om pakweg half elf werden we helaas gedwongen ons bijzonder geslaagde bezoek te beëindigen. Twee jongens hadden die avond nl. een afspraak. Volgens Ilhan Karaçay voelt de Turk zich beledigd als je eerder vertrekt dan de rest van de groep. Dus besloten we gezamenlijk te vertrekken, nadat Wim Hey de Turken hartelijk dankte voor de bijzonder gastvrije wijze waarop we de avond met onze gastheren hadden doorgebracht. Ilhan vertaalde deze dankwoorden van Wim, die extra benadrukte dat eventuele vooroordelen door deze avond grotendeels weggenomen waren. Dat de Turken ons bezoek bijzonder op prijs stelden bleek overduidelijk bij het afscheid. Ongeveer vanuit het midden van de zaal tot de buitendeur ontstond een lange rij van handjes schuddende Turken, waarbij één Turk me zelfs tot 3 keer toe madste met een handje en een schouderklopje.

Eén ding was me na deze avond vooral duidelijk geworden: dat wij ons als Nederlanders diep moeten schamen de Turk, die we tenslotte zelf hier naar toe halen in een hoek te trappen. We zouden zelfs nog eens het een en ander kunnen leren van hun ontzettend spontane gastvrijheid en zeker hun

vervolg op pagina 7

G.V. in gevaar!

Er zijn de laatste tijd voortdurend uitspraken te beluisteren die, hoewel van zeer verschillende richtingen komend, toch allemaal uitmonden in de vraag: „Waarom vandaag nog geestelijke verzorging binnen de strijdkrachten?” Eigenlijk wordt die vraag al enige jaren gesteld binnen de strijdkrachten zelf en dan voornamelijk van de kant van sommige vrijwillig dienende militairen die tot hun verontwaardiging hebben gemerkt dat een aantal geestelijke verzorgers niet langer bereid is als moreelsofficier te functioneren, ja zelfs er niet voor terugschrikt zijn kritiek te uiten op de militaire samenleving en bepaalde situaties daarin, en zich op grond daarvan afvraagt: wat doen we eigenlijk langer met die kerels binnen de strijdkrachten, we hebben er meer last dan gemak van!

In het rapport van de V.V.D.M. over de vorming wordt een tegengestelde motivering gehanteerd die overigens tot een soortgelijke conclusie voert: de geestelijke verzorging heeft zich teveel gecompromitteerd met het militaire apparaat en heeft bovendien te zeer een verkondigend karakter waardoor het beter is het vormingswerk aan de geestelijke verzorgers te onttrekken. De individuele verzorging kan dan eventueel als een soort vrije tijdswerk blijven bestaan.

In het laatste nummer van G 3 (dat zich ondertussen heeft ontwikkeld van een blad van de katholieke geestelijke verzorging, via een door Pax Christi gesteund blad naar een uitgave van de uitgeverij Gooi en Sticht en op grond daarvan voor de laatste maal onder de naam G 3 is verschenen) komt de redakteur Hylke Tromp nu met de mening naar voren dat de categorale geestelijke verzorging voor militairen beter geheel kan worden opgeheven en worden vervangen door een parochiale zielzorg, hetgeen, als ik het goed begrepen heb, er op neer komt dat de aalmoezeniers uit de strijdkrachten zouden verdwijnen en dat de militairen met hun problemen zich maar zouden moeten wenden tot de pastoor van hun parochie of van de parochie waarin hun onderdeel gelegerd is. Hylke Tromp komt tot deze stellingname n.a.v. de ontwikkeling in het katholieke vormingscentrum de Vlasakkers. De kern van zijn uitspraak geef ik gaarne weer in zijn eigen woorden (men vindt het hele artikel trouwens in nummer 6 van G 3, juli 1971): „Waar het om gaat is of vormingswerk binnen en door die organisatie (de krijgsmacht) moet worden bedreven, en of de geestelijke verzorging nog steeds zó moet worden ingebouwd in de militaire organisatie als nu het geval is. Het antwoord op beide vragen is nee. Vormingswerk — in de authentieke, niet ideologische zin — kun je niet binnen een of andere organisatie

bedrijven. Het loopt dan altijd uit op indoctrinatie ten gunste van de organisatie, of op een conflict met de organisatie; en als het tot geen van tweeën leidt, slaat het nergens op.”

Ik heb in het bovenstaande meningen van drie verschillende zijden gememoreerd. Daar ik weet dat tussen de geestelijke verzorging en de V.V.D.M. nog gesproken wordt over de vorming in de strijdkrachten wil ik dat punt dus hier, voorlopig, buiten beschouwing laten. Wel wil ik mij in het volgende duidelijk uitspreken over wat door sommige vrijwillig dienende militairen en door Hylke Tromp wordt gezegd. Dat zal dan mijnerzijds hier en daar tot kritiek leiden maar het wordt m.i. tijd dat we elkaar zeggen waar het op staat. Mag ik beginnen met Hylke Tromp?

Hij doet het voorkomen alsof een onafhankelijke stellingname van geestelijke verzorgers binnen de strijdkrachten onmogelijk is! De voorbeelden die hij dan geeft zijn: in de protestante geestelijke verzorging het conflict Diekerhof van enkele jaren geleden (met daaraan voorafgaand het kernwapenrapport van de hervormde synode), in de katholieke geestelijke verzorging het conflict tussen de (inmiddels afgetreten) staf van Vlasakkers aan de ene kant en het bestuur van Vlasakkers en de hoofdlegeraalmoezenier aan de andere kant. Hij zou daaraan uiteraard hebben kunnen toevoegen het conflict van enige tijd terug in de katholieke geestelijke verzorging tussen de redactie van het toenmalige G 3 en de toenmalige hoofdlegeraalmoezenier (inbegrepen degenen die achter de hoofdlegeraalmoezenier stonden). Wel, het is m.i. een onjuiste stellingname! De genoemde conflicten waren geen conflicten tussen de geestelijke verzorging en de leiding van de strijdkrachten maar conflicten in de protes-

tante en katholieke geestelijke verzorging zelf! En daar ligt m.i. de kern van de zaak die ik hier duidelijk wil uitspreken: een onafhankelijke stellingname van de katholieke en protestante geestelijke verzorging in de strijdkrachten is niet onmogelijk omdat de leiding van de strijdkrachten dat verhindert maar omdat men dat binnen de katholieke en protestante geestelijke verzorging zelf niet wil! De praktijk is heel gewoon dat die lieden binnen de protestante en katholieke geestelijke verzorging die zich onafhankelijk en kritisch willen opstellen op korte termijn in de eigen kring tot de orde worden geroepen. De katholieke en protestante geestelijke verzorging heeft zich van oudsher aanvaardend opgesteld t.a.v. de strijdkrachten. Ook vandaag vindt men het bij de godsdienstige geestelijke verzorging vanzelfsprekend dat een geestelijk verzorger die in de strijdkrachten werkt zich bij voorbaat positief opstelt t.a.v. de strijdkrachten. Daar komt dan bij dat men voor alles in de strijdkrachten komt om het evangelie te verkondigen en meent dat dat het best kan geschieden in een situatie, waarin conflicten worden voorkomen.

Natuurlijk is daar wel verzet tegen gekomen, men is zich onder de druk der omstandigheden wel wat vrijer en kritischer gaan opstellen maar als men de uitspraken beluistert die vandaag nog domineren in de godsdienstige geestelijke verzorging dan komt men tot de conclusie dat de wil tot verkondiging en begrip voor het apparaat toch nog duidelijk de nadruk hebben. Dat werd in eigen kring de laatste jaren niet meer overal genomen. Er waren er die zich onafhankelijker opstelden en hun kritiek, ook op de strijdkrachten, niet onder stoelen of banken staken. Diekerhof, G 3, de Vlasakkers! Daar tussen door liepen dan een aantal aalmoezeniers en dominees die op een zachtaardige manier, en oprecht!, wel verandering wensten maar die daarvoor een conflict in eigen kring toch niet over hadden of niet verstandig vonden. Want op die conflicten liep het natuurlijk in deze situatie uit. En iedereen heeft kunnen zien wat er steeds weer gebeurd is! De te onafhankelijke en de te kritische (in de ogen van de leiders) werden uitgerangeerd. Het gevolg? Dat daarna de uitgerangeerden komen vertellen dat de geestelijke verzorging beter uit de strijdkrachten kan worden gelicht omdat een onafhankelijke en kritische geestelijke verzorging toch niet wordt geaccepteerd door de leiding van de strijdkrachten. Het mocht wat. Waarom de schuld schuiven op de militaire autoriteiten? Het tekortschieten in onafhankelijkheid en kritische instelling van de godsdienstige geestelijke verzorging vindt vóór alles zijn oorzaken

in de opvattingen die in deze kringen bestaan t.a.v. de geestelijke verzorging. Tracht ik in het bovenstaande de militaire autoriteiten in bescherming te nemen? Wie mij wat beter kent weet wel beter. Ik ben voorstander van een onafhankelijke en kritische geestelijke verzorging en ik heb dat nooit verzwezen. Ik heb ook getracht om daar in woorden en daden uiting aan te geven en ik denk dat dat in de toekomst nog in toenemende mate het geval zal zijn. Niet als een soort spel maar omdat m.i. de menselijke situatie in de strijdkrachten een toenemende kritiek vraagt. Om één punt met name te noemen: van de democratisering binnen de strijdkrachten komt weinig of niets terecht. Ik meen dat het in deze situatie bijzonder gewenst zou zijn als de geestelijke verzorging de leiding van de strijdkrachten op dit punt tegenspel zou leveren en daar ook openlijk mee voor de dag zou komen. De geestelijke verzorging behoort m.i. in het geweer te komen als aan de menselijke situatie te kort wordt gedaan.

Het spijt mij bijzonder dat het op dit soort punten niet tot een samenwerking van de verschillende richtingen in de geestelijke verzorging kan komen. Als dat het geval was dan zouden we wellicht de militaire autoriteiten kunnen toetsen op hun werkelijke gezindheid. Er zou dan bovendien een samenwerking kunnen ontstaan tussen geestelijke verzorging en belangenverenigingen (de V.V.D.M. ingesloten), waarbij toch ieder zijn eigen terrein in de gaten zou moeten houden. Indien er in zulk een situatie ooit een conflict zou ontstaan tussen geestelijke verzorging en militaire leiding (waarnaar overigens niet gestreefd zou moeten worden) dan zou dat behandeld moeten worden op een wijze die voor ons land vanzelfsprekend is, het conflict zou moeten worden overgebracht naar de burger-samenleving om daar in een beslissing van regering en parlement zijn oplossing te vinden. Zo zou dat behoren te gaan! Ik ben er overigens van overtuigd dat als de gehele geestelijke verzorging tot werkelijke kritiek zou komen zulke conflicten weinig of nooit aan de orde zouden komen. Ook de militaire leiders zouden dan gedwongen zijn tot gesprek en overleg. Voor zover mij bekend hebben ze trouwens nog nimmer blijk gegeven dat niet te willen.

Nogmaals als Hylke Tromp teleurgesteld is in het gebrek aan onafhankelijkheid en kritiek bij de geestelijke verzorging (en in dit artikel blijkt wel dat ik die teleurstelling met hem deel) laat hij dan niet de schuld daarvan gooien op de militaire leiders maar de schuld zoeken waar ze ligt n.l. bij de geestelijke verzorging zelf en uiteindelijk bij die instituten die de geestelijke verzorging in stand houden.

Toch heb ik zelf in het begin van dit artikel gesteld dat er onder de vrijwillig dienende militairen zijn die de geestelijke verzorging liever kwijt dan rijk wilden zijn. Dat is ongetwijfeld waar! Men moet in ieder opzicht voorzichtig zijn met generaliseren. Er is geen sprake van dat de officieren en onderofficieren één grote homogene groep vormen met dezelfde meningen op allerlei gebied. Dat is waarschijnlijk nooit zo geweest en het is zeker op dit ogenblik niet zo. Er zijn er onder de beroepsmilitairen velen die zelf tot een zelfstandiger en kritischer oordeel t.a.v. de krijgsmacht komen dan ooit het geval is geweest en die dat rondt uitspreken ook. Er zouden reeds verschillende markante voorbeelden van te noemen zijn. Maar daarnaast zijn er natuurlijk ook nog de mensen die iedere kritiek reeds bij voorbaat verdacht vinden. En die menen dat een geestelijke verzorging die zich onafhankelijk en kritisch opstelt toch eigenlijk in de krijgsmacht niet thuis hoort. Eerlijk gezegd ben ik bij de hoogste krijgsmachtleiding deze mening nog nooit tegen gekomen. Het zou ook in tegenstelling zijn met wat zich in het algemeen in de maatschappij ontwikkelt, steeds meer wordt een zelfstandige en kritische stellingname van personen en groeperingen niet alleen geaccepteerd maar ook noodzakelijk bevonden en bij de algemene wens om tot verdergaande democratisering te komen is een andere opvatting ook niet goed mogelijk.

Dat wil natuurlijk nog niet zeggen dat men blij is met iedere vorm van kritiek maar het recht tot zelfstandig en kritisch denken en het uiting geven daaraan wordt toch tegenwoordig algemeen erkend. Strijdkrachten die bezig zijn met een vermaatschappelijkingsproces zullen daaraan dan ook niet kunnen ontkomen. De mensen die zich zo krampachtig opstellen tegenover de mogelijkheid van kritiek zullen wel moeten bedenken dat als zij hun zin krijgen de strijdkrachten zich steeds verder van de burger-maatschappij zullen isoleren en dat lijkt me het laatste waaraan de strijdkrachten behoefte hebben. Natuurlijk zullen er altijd een aantal mensen in Nederland zijn voor wie de aanwezigheid van strijdkrachten verwerpelijk is maar los daarvan hangt de acceptatie van de strijdkrachten in ons volk mede af van de vraag of men in de strijdkrachten de maatschappelijke vernieuwingen die zich in de burgermaatschappij voltrekken kan bijhouden. Dat behoort nog niet te betekenen dat men willoos achter alle maatschappelijke nieuwigheden moet aanlopen maar het houdt wel in dat het democratiseringsproces dat zich in de maatschappij tegen allerlei weerstanden in aan het voltrekken is ook in de strijdkrachten een

werkelijke kans moet krijgen. En dat houdt voor alles in de bereidheid om zelfstandig en kritisch denken te aanvaarden.

De titel van dit stuk luidt: g.v. in gevaar.

Wat bedoel ik daarmee?

Drie dingen:

1. Dat de g.v. onder druk van hen die zelfstandigheid en kritiek zo veel mogelijk willen weren vrijwillig afstand doet van haar kritische functie. Natuurlijk zal de geestelijke verzorging nooit kritiek kunnen gaan beoefenen louter terwille van de kritiek maar daar waar het menselijk noodzakelijk is zal de geestelijke verzorging er niet voor moeten terugschrikken om haar kritiek te uiten. Misschien is dat woordje „uiten” in deze zin nog wel het belangrijkste want ik kom de mening nogal eens tegen dat kritiek van de kant van de geestelijke verzorging wel geoorloofd is maar dan langs de lijnen van de interne hiërarchie. Zonder te ontkennen dat dit een enkele keer wel eens de aangewezen weg kan zijn zou ik toch met nadruk willen stellen dat kritiek eerst werkelijk zin heeft in het democratiseringsproces als ze openhartig en openlijk wordt geuit. Eerst dan krijgt ze een opbouwende werking voor allen die bij het proces betrokken zijn.

2. Dat door de kritiek van hen die teleurgesteld zijn in de huidige gang van zaken in de geestelijke verzorging een stroming veld zou winnen die de geestelijke verzorging geheel uit de strijdkrachten zou willen lichten. Ik denk dan aan Hylke Tromp en anderen. Ik ben van mening dat de geestelijke verzorging, mits onafhankelijk en kritisch, een belangrijke steun voor alle militairen kan zijn in hun persoonlijke ontplooiing en zou het dan ook ten zeerste betreuren als het ooit zo ver zou komen. Laten we het er niet naar maken!

3. Dat, en dat acht ik het grootste gevaar, de geestelijke verzorging door gebrek aan zelfstandigheid en kritische houding, ongeloofwaardig zou worden in de ogen van de militairen zelf. Het rapport van de V.V.D.M. is in deze een teken aan de wand. Wie zijn oor te luisteren legt bij dienstplichtigen (en toch soms ook bij vrijwillig dienenden) weet dat de uitspraken in het V.V.D.M.-rapport niet uit de lucht zijn gegrepen. De gedachte dat, om het met een lelijke soldaten-uitdrukking te zeggen: „de geestelijke verzorging geen moer voorstelt” kom je tegenwoordig overal tegen. Ik denk dat een aantal geestelijke verzorgers het daar naar gemaakt heeft. Alleen, meen ik, door een zelfstandige en kritische opstelling kunnen we duidelijk maken dat we wel wat voorstellen.

H. LIPS

De macht van de New York Times

Zonder de NEW YORK TIMES zou de wereld er anders uitzien, zegt men wel eens. Ze wordt gevreesd door staats-hoofden en ministers in de gehele wereld, ze is geen sensatiekrant, maar ze zorgt voor meer sensaties dan alle boulevardbladen bij elkaar. Alle Amerikaanse presidenten hebben in de loop der tijden om de gunst van deze krant gestreden — meestal zonder succes — en het is geen loze kreet, wanneer men zegt dat de macht in Amerika in handen is van vier personen en instituten: de president, het hoogge-rechtshof, het parlement en — juist, de New York Times.

Aanleiding tot het schrijven van deze ietwat opgewonden regelen is het feit, dat deze krant de laatste maanden meer dan welk periodiek ter wereld ook voor nieuw journalistiek vuur-werk heeft gezorgd en de aandacht op zich heeft gevestigd met de publikatie van het geheime Pentagon Rapport, waarin meedogenloos naar voren kwam hoe Amerika betrokken raakte bij de oorlog in Vietnam en waaruit zonder meer bleek dat ex-president Lyndon Johnson de wereld al die ja-ren op dat punt had voorgelogen. Het

is het tot nu toe laatste geruchtma-ken-de wapenfeit in een oneindige reeks van stunts, waarvoor de New York Ti-mes, in de wandelgangen de Times ge-noemd, in haar dit jaar 120-jarig be-staan heeft gezorgd.

Ziehier: toen in het begin van de zesti-ger jaren van de vorige eeuw tijdens de Amerikaanse burgeroorlog de ge-confedereerden bij Franklin in Ten-nessee verloren werd dat in de New York Times al gemeld vier dagen voordat de regering er officieel iets van wist. De Times was de eerste krant die de opmars van generaal Sherman van Atlanta naar de zee pub-liceerde, een onthulling die voor de noordelijken fataal had kunnen zijn, ware het niet dat de verspreiding van de NYT in het zuiden langzamer ver-liep dan Shermans opmars.

En zo wordt de ganse geschiedenis van dit blad, zoals onlangs beschreven is in het boek *The Kingdom and The Power* van de hand van de journalist Gay Ta-lese, gemarkeerd door de meest verba-zingwekkende primeurs waarop de Ti-mes sinds haar bestaan onder het mot-to „All the News that's Fit to Print” (al het nieuws dat gedrukt kan wor-

den) heeft kunnen bogen. En waarmee men zich de naam heeft verschaft van de krant, „die altijd een beetje meer weet dan alle andere.”

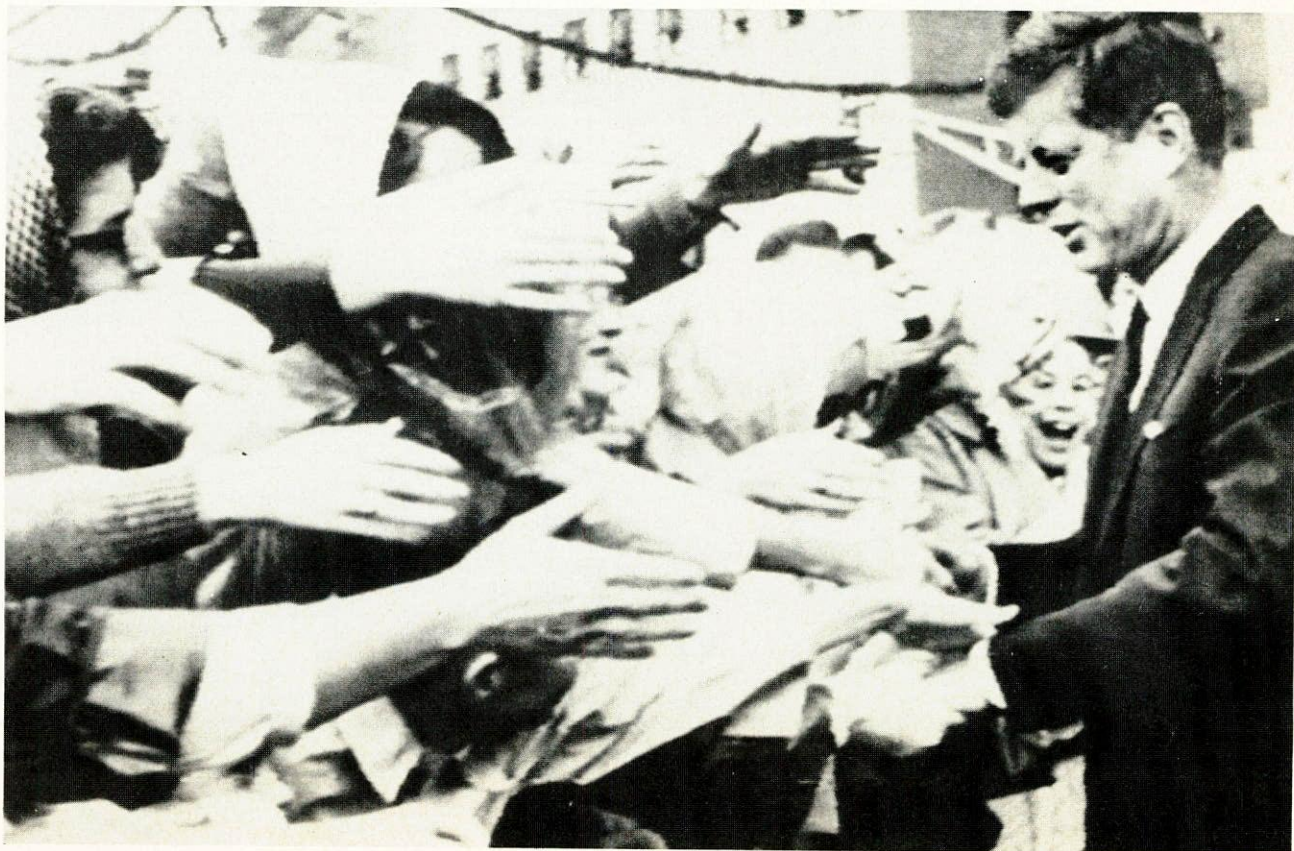
„Ik kan nog niet geloven,” zei redac-tiechef Abe Rosenthal na de indruk-wekkende primeur van het Pentagon Rapport, „dat krantenmensen zowaar hun mond dicht hielden, bijna drie maanden lang tijdens ons onderzoek. Je kunt alle veiligheidsmaatregelen treffen die je wilt, maar 't is onmoge-lijk ze op te leggen, tenzij mensen niet willen praten.” Vijf en zeventig men-sen ongeveer wisten wat er gaande was. Geen woord is uitgelekt.

De publikatie van de Pentagon Papers is het waard om wat te vertellen over de achtergronden: over hoe de New York Times werkt, over hoe — vooral — deze primeur gekoesterd is.

Het begon allemaal eind maart met een eenvoudig seintje aan redacteur buitenland Gerald Gold: „We hebben een grote zaak in handen, 't heeft iets te maken met de oorlog. Je gaat eraan werken met Neil Sheehan.”

Gold en Sheehan namen in Washing-ton, waar Sheehan het rapport in han-den had, de intrek in het Jefferson

Wijlen president Kennedy

Hotel en bestudeerden de documenten. Na twee weken stelden ze de hoofdredactie in New York op de hoogte van de omvang van het project. Het werd overgeheveld naar New York, omdat daar meer hulp voorhanden was. Gold en Sheehan huurden een drie-persoons kamer in het Hilton Hotel, omdat ze in dat enorme complex goed anoniem konden blijven. Typemachines, brandkasten, bureaus en opbergkasten werden binnengebracht. Weldra barstte men uit die ene kamer, nadat meer hulp kwam opdagen. Negen kamers in totaal werden ten slotte gehuurd om het karwei te volbrengen. Er werd drie maanden lang 12 tot 15 uur in gewerkt en wanneer men niet aanwezig was werden speciale bewakers naar Hilton gestuurd. Het resultaat: 42 pagina's tekst.

Een nieuwe moeilijkheid doemde op, toen deze onnoemlijke hoeveelheid kostbare kopij gedrukt moest worden, wat in de meest absolute geheimhouding moest gebeuren. De oplossing werd gevonden in een lege ruimte op de negende verdieping van het NYT-gebouw, die voor deze gelegenheid in een complete drukkerij werd omgetoerd. Timmerlieden versterkten vloeren en muren, electriciens legden leidingen aan, een bewaker werd neergezet. Vanaf die tijd stroomde de kopij van Hilton naar deze veste. Vijftig tot zestig mensen werkten in ploegen aan het zet- en drukwerk. Het lukte: zondag 13 juni verscheen het eerste uitreksel uit de bijna 7000 pagina's tellende Pentagon Papers, een publikatie, die de wereld zou schokken.

Met de Times hebben alle Amerikaanse presidenten overhoop gelegen. Nu is Johnson woedend, vroeger waren het Eisenhower, Truman, Kennedy en vooral Roosevelt, die bijna hartaanvallen kreeg van het werk van Arthur Krock, de man die (voor James Reston nu) een leven lang chef van het bureau Washington was. Krock was de best geïnformeerde journalist in Washington gedurende vele decennia. Hij was het die in 1933 de primeur bracht, dat Amerika de gouden standaard wilde afschaffen. Roosevelt ging Krock om zijn primeurs zo hartgrondig haten, dat hij bij de uitgever van het blad, de Sulzbergers, er diverse malen op aandrong deze journalist te ontslaan. Men is op deze verzoeken nooit ingegaan.

Zo zijn de verhalen legio. Over Harrison Salisbury bijvoorbeeld, die geschiedenis maakte eind 1966 door schokkende verhalen over Vietnam te publiceren. De Amerikaanse regering had steeds beweerd dat in Noord-Vietnam uitsluitend zuiver-militaire doelen werden gebombardeerd. Salisbury toonde aan, dat de regering loog. Hij schreef, dat hij met eigen ogen had gezien, dat hele steden door de Ameri-

Lyndon Johnson

kaanse luchtmacht met de grond gelijk waren gemaakt. Zijn reportages zijn van grote invloed geweest op de vredesbewegingen in Amerika daarna. Voor de regering werd 1967 een rampjaar, leidend in 1968 tot het vroegtijdig verdwijnen van Johnson.

„All the News that's fit to print” — de New York Times heeft zich er niet altijd — bij hoge uitzondering — aan gehouden, zoals in 1961 tijdens de mislukte invasie in de Varkensbaai op Cuba. Toen beïnvloedde de krant de Amerikaanse geschiedenis door juist niet te publiceren.

Onder president Eisenhower had zich een felle vijandschap tussen Cuba en de Verenigde Staten ontwikkeld. De CIA trainde een geheim leger Cubaanse ballingen om Cuba binnen te vallen. Toen Kennedy in 1961 premier werd waren de voorbereidingen te ver om er nog mee op te houden, hoewel de president dat eigenlijk wel wilde.

Enkele dagen voor de invasie in de

vroeg ochtend van 17 april 1961 begon, wist de New York Times precies wat er zou gaan gebeuren. Tad Szulc, expert in Latijnsamerikaanse zaken, had alle feiten beschreven. Maar publisher (een soort superhoofdredacteur) Orvil Dryfoos wilde het artikel niet gepubliceerd hebben. Hij besloot hiertoe na persoonlijke interventie van president Kennedy zelf en op advies van James Reston. Deze beslissing leidde tot een geweldige ruzie binnen de redactie, maar het hielp niets: het stuk kwam er niet in, omdat het nationaal belang volgens Dryfoos geschaad zou worden bij publikatie met de precieze gegevens van de invasie.

Het algemeen belang werd inderdaad geschaad, maar juist omdat het verhaal niet werd gepubliceerd. De invasie werd een fiasco. En later erkende president Kennedy, dat het veel beter was geweest als de New York Times inderdaad gewoon de reportage had afgedrukt. De invasie, die in een bloedige mislukking eindigde, zou dan vermeden hebben kunnen worden.

De New York Times is een familiebedrijf, geleid door de Sulzbergers, maar deze familie heeft steeds een goede invloed op de krant gehad: zij hadden altijd meer belangstelling voor het maken van een goed blad dan voor geld, waardoor soms miljoenen aan advertenties verloren gingen.

De huidige oplage ligt tussen de 850.000 en 900.000. Op zondagen, als bij de krant een dikke bijlage wordt gevoegd, stijgt het aantal lezers tot boven de miljoen. RIEN ROBIJNS

Drie dagen in Driebergen

vervolg van pagina 3

hoffelijkheid. Als ik bv. mijn pijp wilde aansteken zat een Turk reeds met zijn lucifers gereed, terwijl ik nog bezig was deze uit mijn zak te friemelen. Overigens zouden alle dienstplichtigen, die 's avonds uit hun neus zitten te vreten of van verveling tegen elkaar op zitten te zuipen, zich, indien centra voor gastarbeiders in de buurt van de kazerne aanwezig, op kunnen werpen om hen wat Nederlandse taal te leren.

Woensdagochtend kreeg het groepje dat zich dinsdag had beziggehouden met een dagbladen-onderzoek de gelegenheid ons hun bevindingen te vertellen. Daartoe hadden zij de Telegraaf, de Volkskrant, Trouw en het Algemeen Dagblad uitgekozen, en met elkaar vergeleken.

Hun bevindingen gaven aanleiding tot een stevige discussie over de kommercie die de objectieve berichtgeving beïnvloedt maar vooral over de vaak sensatie schrijvende Telegraaf en de gevolgen hiervan voor de meningsvorming.

Tenslotte hebben we gezamenlijk nog wat nagekaart over de aan bod gekomen onderwerpen. Iedereen sprak de wijze, waarop we de dagen doorgebracht hebben, nogal aan ook al is de tijd die beschikbaar is erg kort.

Ik ben blij dat ik 't Coornherthuis bezocht, vooral vanwege die ervaringen met de gastarbeiders, maar ook omdat op een frisse aanspreekbare manier de onderwerpen aangepakt worden.

Ik hoop dan ook dat velen mijn voorbeeld zullen volgen. TON JOORE

De Boodschap (van Joseph Losey)

Hoewel de zomerperiode de meest fnuikende tijd is voor de film liefhebber (nietwaar, de zoveelste reprise van *The Sound of music*, *It's a mad mad world* en *You only live twice* brengen weer geld in het laatje en er zijn toch nog altijd mensen die deze films **niet** hebben gezien), zijn er een paar filmverhuurkantoren die het aandurven om juist in deze periode een behoorlijk brok filmkunst te laten zien. Als alles naar verwachting loopt zal als dit ter lezing ligt het Amsterdamse Kriterion met **The Go-Between** van Joseph Losey de achtste week ingaan. Het heet dan dat de (Amsterdamse) rechten voor de vertoning van de film er uit zijn, men zegt ook wel dat zo'n respectabel aantal weken vertoningsduur een zeker mode- en/of would-be-verschijnsel niet uitsluit, maar men — en ik sluit me daarbij aan — verklaart ook dat deze laatste Losey-film een dergelijke langdurige vertoning toekomt. Want niet voor niets kende de internationale jury van het 25ste Filmfestival in Cannes hem de Gouden Palm toe en niet zoals iedereen dacht

aan Luchino Visconti voor zijn *Dood in Venetië*.

Joseph Losey (geboren in 1909 in de Amerikaanse staat Wisconsin) heeft een merkwaardige carrière achter de rug. Hij studeerde medicijnen en literatuur, bereisde in de jaren dertig Europa, krijgt wat geld van de Rockefeller Foundation en maakt in 1948 zijn eerste film: *The boy with green hair*. Door zijn kameraadschappelijke banden met auteur Brecht en componist Eisler belandt hij op de zwarte lijst van de commissie van on-Amerikaanse activiteiten. Zoals zo velen van zijn collega's neemt Losey de wijk naar Europa waar hij onder pseudoniem zich verder bekwaamt in het regisseren van films. Pas in 1957 treedt hij weer in het openbaar met *Time without pity*.

In 1962 heeft hij een vluchtige ontmoeting met de Britse toneelschrijver Harold Pinter, die na het voltooien van drie toneelstukken genoeg heeft van de bühne en zich tot de film wendt. Losey en Pinter besluiten tot samenwerking, want beiden zijn er van overtuigd dat de bewerking van

Robin Maughams roman „*The Servant*” een succes kan worden. „Maar”, aldus Losey, „na ampel overleg mislukte alles. Het werd zelfs een fikse ruzie over van alles en nog wat. Tenslotte verscheurde ik alle op- en aanmerkingen, maar we begonnen toch opnieuw”.

De wat serviele Dirk Bogarde werd door Losey benaderd om de rol van bediende te spelen en Bogarde werd onder de handen van Losey van pietluttige „lady-actor” een krankzinnig goed acteur. De Pinter-Losey-Bogarde-combinatie in *Accident* bereikte een tweede hoogtepunt (Losey maakte tussen *The Servant* en *Accident* ook nog eventjes het anti-oorlogs-pleidooi *King and Country* en de thriller *Modesty Blaise*). Maar ondertussen was Dirk Bogarde het lange wachten op een derde P&L-film beu geworden en stapte over naar Visconti, daarmee de kans missend om opnieuw te schitteren in het derde meesterwerk van de heren: *The Go-Between*.

Het moge voldoende bekend zijn dat (toneel- en filmscenarioschrijver Harold Pinter er behagen in schept alles

Linksonder: Ted zingt een bal-lade, begeleid door zijn lief (Julie Christie). Boven: Ted (Alan Bates) ontvangt het zo-veelste briefje van Leo. Onder: Marian (Julie Christie) doet lief tegen Leo (Dominic Guard).

te kritiseren wat Brits is. Somerset Maugham had daar al een handje van, maar Pinter durft meer. Hij kritiseert genadelozer en daardoor bitterder dan Somerset Maugham. Zo ook in *The Go-Between* waarin hij de beslotenheid van de Engelse landadel (de buitenwereld mag niet zien en horen wat er in huis gebeurt en afspeelt) aan de kaak stelt. Daarbij wordt Pinter duelistisch terzijde gestaan door Losey die zijn tekst op magnifieke wijze weet te visualiseren.

The Go-Between (vrij vertaald Het Boodschappenjongetje) verhaalt de liefdeshistorie tussen de beeldige jufvrouw Marian (Julie Christie) en haar pachter (Alan Bates). Daar miss Ma-

rian echter voorbestemd is om te trouwen met graaf Trimmingham (Edward Fox) kan deze liefde niet lang stand houden. Doordat er een schoolvriend van haar broertje komt logeren, lukt het Marian toch regelmatig de pachter te ontmoeten. Want het logeetje Leo (Dominic Guard, een grandioze rol van deze veertienjarige) wordt willens en wetens ontstuimig verliefd op Marian en is bereid alles voor haar te doen. En dat „alles” bestaat alleen maar in het wegbrengen van simpele briefjes met een volgende ontmoetingsdatum. Als de moeder van Marian achter de ruige waarheid komt is de film bijna ten einde. Slechts de slotscène laat zien hoe het allemaal gelopen is.

Want Losey heeft zeer kundig het verhaal weten te vertellen in langdurige flash-backs die het logeetje Leo op oudere leeftijd beleeft (Michael Redgrave). Hij wil nog eens eenmaal de plek opzoeken waar hij vroeger zijn eerste en zoals later blijkt enige liefde heeft gevonden. Tenminste als je Loseys laatste beelden mag geloven die

Redgrave situeren tegenover een sterk vergrijsde Marian, wachtend op een nieuwe boodschap...

Loseys gevoel voor kleur en ritmiek is met *The Go-Between* nu duidelijk naar een hoogtepunt gestegen. Het zit allemaal verrassend goed, thematisch, ja wiskundig exact in elkaar. Zo sterk heeft hij zijn anti-Britse houding doen blijken dat velen dit is ontgaan en men dan ook een indruk krijgt van een wat zoetige, niet zo gelukkig gelopen liefdeshistorie.

Niets is minder waar, want de opmerkelijke toeschouwer ziet „Het werkelijke Einde” niet. Dat bepalen alleen Joseph Losey en Harold Pinter.

PETER J. MOREE

Filmroddels

ALFRED HITCHCOCK heeft de eerste opnamen achter de rug van „Frenzy”, zijn eerste film in Engeland sinds 21 jaar. Frenzy is een thriller rond de figuur van een voormalig RAF-vlieger die van een aantal moorden — inclusief die op zijn vrouw — wordt verdacht. De cast bestaat bijna helemaal uit Engelsen. John Finch speelt de titelrol.

EX-SUPREME DIANA ROSS zal de rol van Billie Holiday vervullen in de nieuwe Paramount-film „Lady sings the blues” over de eerste jaren in de carrière van de in 1959 overleden blueszangeres. Sidney Furie, die al naam heeft gemaakt met *The Iceman* en *The Appaloosa*, heeft de regie.

BERNARD DE VRIES, die ooit nog eens een rol van betekenis heeft gespeeld in de allang ter ziele gegane Provo-beweging, speelt de rol van frater Egidio in Franco Zeffirelli's „Brother Sun, Sister Moon”.

ALLES WAT ROLLS ROYCE voor Engeland heeft betekend en nog betekent, komt op het witte doek. Voor dat doel is in Engeland de Silver Lady Productions opgericht die Edward Dryhurst een scenario heeft laten schrijven over het wel en wee van deze roemruchte Britse firma. Ook de grondleggers van het Rolls Royce-imperium zullen niet worden vergeten.

IN DE LAATSTE AFLEVERING van Films and filming een imposante schouw van wat Europa en dan met name Italië en Duitsland vermag op het gebied van de westerns. De opsomming is niet gering (172 films) en Sergio Corbucci prijkt met negen rolprenten bovenaan de lijst van regisseurs. Sergio Leone is een goede vierde, maar die heeft ook de beste op zijn naam staan (*The good, the bad and the ugly*).

P.J.M.

Ans Schut

schaatskoningin zonder titel

Het is voorbij. Ans Schut heeft definitief afscheid genomen van het ijs. De 26-jarige Apeldoornse — sinds begin juni mevrouw Boekema — stuurde de KNSB vorige maand een zeer plezierig briefje waarin zij haar besluit kenbaar maakte. Nu zegt ze: „Ik kan het gewoon niet meer opbrengen. Ik zie me al weer in de zomer duin op en duin af. Nee hoor mijn besluit is definitief. Vorig jaar speelde ik reeds met de gedachte ermee te stoppen. Ze hebben me toen overgehaald het alsnog een jaartje te proberen. Maak je slechte beurt in West Allis goed. Revancheer je. Ik heb het geprobeerd. Mijn instelling was niet meer honderd procent. Ik ben gewoon een jaar te lang doorgegaan.”

Een Koningin van het ijs neemt afscheid zonder titel. Want zo lang er over schaatsen zal worden geschreven zal Ans Schut naar voren worden gehaald als de enige rijder die wel in staat was om records — denk aan de 3000 meter — aan de lopende band te verbeteren, maar de eer van een zege in een groot toernooi heeft ze nimmer geproefd. Ans zegt de kernploeg vaarwel zonder een Europese, wereld, ja zelfs zonder Nederlandse titel. Haar grootste succes behaalde ze in Grenoble waar tijdens de Olympische Winterspelen een gouden medaille voor haar klaar lag. In de andere grote evenementen lag het pechduiveltje altijd op de loer.

In Uchelen, op de camping de Veldekster waar het echtpaar Boekema-Schut onderdak heeft gevonden omdat hun drive-in huis in de Apeldoornse wijk Zevenhuizen nog niet klaar is, prakkizeert Ans nog eens over haar tamelijk ongelukkig verlopen carrière: „In West Allis heb ik de klap van mijn leven gekregen. Die slag ben ik gewoon niet te boven gekomen. Toen Atje daar gehuldigd werd ben ik weggelopen. Dat kon ik niet aanzien. Nee niet omdat Atje daar stond. Die wereldtitel gunde ik haar best. Maar dat uitgerekend een landgenote dan goud pakt. Dat is hard. Of begrijp je dat niet. Toen ik in Nederland kwam ben ik

gaan trainen als een gek. Ik wilde een jaar later terug zijn.”

Wel Ans Schut heeft die erkenning nooit gekregen. Vorig seizoen, een schaatsjaar dat al ongelukkig begon omdat ze pas in augustus volop aan de conditietraining van Holleboom kon deelnemen, eindigde ze opnieuw in de onderste regionen. In Leningrad („dat is de vervelendste en meest naargeestige reis die ik ooit heb meegemaakt”) viel ze. Gelukkig buiten haar schuld. Een papiertje dat van de tribunes op het ijs was gedwarreld stuitte haar weg; en in Helsinki waar een week later de WK zich ontvouwde was de gehele ploeg nog dermate gedeprimeerd dat een ereprijs voor haar niet was weggelegd. Automatisch draaide ze haar rondjes. Ze was een kansloze onder de twaalf voor het eindklassement. Ans Schut, beter Ans Boekema, durft nu, nadat ze voor haarzelf de beslissing heeft genomen om het schaatsen aan de kant te zetten toch de hand op eigen boezem te leggen. Ze vertelt, terwijl tegelijkertijd een beangstigend noodweer boven de camping losbarst: „Ik ben mentaal ook te zwak geweest. Veel te gespannen leefde ik naar de wedstrijden toe. Ik kon me daar niet tegen verzetten. Als ik aan de start van een 500 meter verscheen was ik eigenlijk al bij voorbaat verslagen. Ik was doodsbang te vallen. Ik miste de lef om risico's te nemen. Niemand mag ik verwijten maken. Dat was een tekortkoming van mezelf. Nee, echt na Helsinki was het voor mij definitief gebeurd. Toen al had ik deze beslissing genomen.”

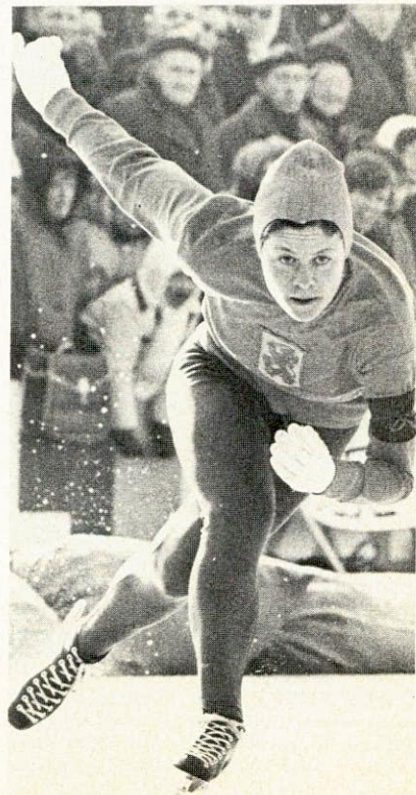
Ans Schut neemt zonder een brok in de keel afscheid van het schaatsen, haar collega's en de KNSB. Ze voelt zich opgelucht dat ze eindelijk die stap heeft gedaan. Maar ergens blijft het knagen. Zij namelijk was een van de dames die voor dit belangrijke Olympische jaar niet meer met trainer-coach Broekman op het ijs wilde stapten. Ze zegt: „Bij nader inzien ben ik misschien iets te impulsief geweest. Als je faalt ga je het accent verschuiven. Ik meende, en ook de anderen,

dat Kees Broekman de oorzaak was. Die woorden neem ik terug. Niemand is volmaakt. Broekman had vele goede kanten. Ik geloof dat het langdurige verblijf in de kernploeg je afstompt. Je wordt blind. Je denkt alleen nog aan schaatsen. Dat besef ik nu pas. De KNSB doet er beter aan de trainingen te decentraliseren. Trouwens de nieuwe trainer, de heer Van der Ploeg, speelt ook met die gedachte.”

De metamorfose die Ans Schut heeft ondergaan (echtgenoot Sjaak: „Ze is veel vrolijker geworden, zo kende ik haar niet.”) ervaart ze als zeer plezierig. Bij het vertrek, wanneer hij mij over de donkere camping langs diepe voren met water loodst zegt hij: „Ik geloof dat ze jarenlang in een roes heeft geleefd. Nee, van mijn kant is er geen enkele druk op haar uitgeoefend. Van mij had ze Sapporo nog mogen meemaken.”

Ans Schut zal Japan niet voor een tweede keer zien. Haar naam zal nimmer meer in de uitslagen voorkomen. Acht jaar lang vormde haar naam, samen met die van Stien Baars-Kaiser een begrip. Ze was een van de „Koninkinnen” op het ijs. Haar prestaties werden, helaas, nooit met een titel gehonoreerd. En dat blijft pijn doen. Tot in lengte van jaren. WIM JESSE

Ans Schut

Militaire dienstplicht en de wet gewetensbezwaren

Het is niemand geraden tegen zijn geweten te handelen. Als het enigszins kan tracht dan ook de staat de gewetens van de mensen te eerbiedigen. Daarom erkent de Nederlandse grondwet sinds 1922 het recht op vrijstelling van militaire dienst wegens ernstige gewetensbezwaren. Dat recht is in 1923 uitgewerkt in de toenmalige dienstweigeringwet, die in 1964 vervangen is door de wet gewetensbezwaren. Dat betekent niet, dat nu het laatste woord over deze kwestie gesproken is. Velen zijn van mening en ik met hen, dat de wet opnieuw op de helling moet. Die velen zijn het echter nog niet eens over de vraag wat er nu veranderd moet worden. De discussie daarover begint op gang te komen en de zaak lijkt ons belangrijk genoeg om er een paar artikelen in Ego aan te wijden. Hier in dit nummer twee standpunten tegenover elkaar. De lezers van Ego worden uitgenodigd de argumenten te vergelijken, eventueel te kiezen of hun eigen mening te formuleren.

De gang van zaken nu

Gesteld, dat iemand een beroep wil doen op de wet gewetensbezwaren. Wat moet hij doen en wat staat hem dan te wachten? Heel in het kort dit: Hij schrijft allereerst een brief aan de Minister van Defensie, waarin hij dat duidelijk te kennen geeft. Dit kan voordat hij in dienst is en dat is zelfs het meest voor de hand liggend. Hij behoeft dan niet aan zijn oproep gehoor te geven en kan rustig wachten op de dingen die komen. Maar het kan ook als hij al in dienst is en zelfs nog als hij in dienst is geweest. Na enige dagen krijgt hij dan een vragenlijst toegezonden, die hij moet invullen. Daarna komt er een enquêteur van de Sociale Dienst van Defensie, die een onderzoek instelt naar de sociale achtergronden en tenslotte krijgt hij een oproep voor een bezoek aan een psychiater. Dat gaat natuurlijk allemaal niet zo vlug als ik het hier nu neerschrijf. Ondertussen zijn al een paar maanden verlopen, zodat hij ruim de tijd heeft zijn bezwaren zo goed mogelijk te formuleren en te motiveren. Natuurlijk moet hij dat zelf doen, want het zijn zijn bezwaren en zijn motieven, maar dat neemt niet weg, dat het zeer verstandig is om dat eerst met een deskundige door te spreken, bijvoorbeeld met de speciale raadsman voor gewetensbezwaarden van het Humanistisch Verbond. Als dat klaar is en hij heeft zijn brief verzonden naar het bureau gewetensbezwaren van het Min. van Defensie, dan komt na verloop van tijd de oproep om voor de commissie te verschijnen. Dat is een commissie van drie heren, die zijn bezwaren en motieven op waarde en gewicht gaat beoordelen. Dat beoordelen

kan natuurlijk ook een veroordelen worden. In dat laatste geval kan hij nog een beroep doen op de kroon. In de praktijk betekent dit op de Raad van State.

Als die zijn bezwaren ook niet erkent, kan hij twee dingen doen, zijn uniform toch aantrekken of een veroordeling tot gevangenisstraf afwachten. Maar laten we hopen, dat de hoofdpersoon van ons verhaal wel erkend wordt in eerste of eventueel in tweede instantie. Dan volgt tewerkstelling bij een burgerlijke staatsdienst, bijv. de Rijksmunt, de Rijks Psychiatrische Inrichting in Eindhoven, de Staatsdrukkerij enz. En wel onder dezelfde financiële en sociale voorwaarden als de dienstplichtige militair, maar gedurende 21 maanden. Dat is dus nu nog 5 maanden langer dan de meeste militairen, die een dienstdienst hebben van 16 maanden. Militairen worden echter daarna nog weer opgeroepen voor herhalingsoefeningen. De gewetensbezwaarde is na zijn 21 maanden van alle verdere militaire verplichtingen ontslagen. Men motiveert die 21 maanden vaak zo: Het is ongeveer gelijk aan de langst mogelijke dienstdienst met daarbij de tijd voor herhaling.

Het geheimzinnige geweten

De vraag nu, waar alles om draait is hier: Wat zijn ernstige gewetensbezwaren? Dat is een heel moeilijke vraag, maar gelukkig geeft de wet nog een nadere toelichting: Iemand kan een beroep op de wet doen, als hij onoverkomelijke GEWETENSBEZWAAREN heeft tegen de vervulling van de militaire dienst, omdat zijn GODSDIENSTIGE of ZEDELIJKE overtuiging hem deelneming aan ELK OORLOGSGEWELD verbiedt. Ik heb een paar woorden met hoofdletters geschreven, omdat daar de kritische punten liggen. In de eerste plaats oorlogsgeweld. Wie bij een meningsverschil met zijn broer zijn vuisten wel eens heeft gebruikt kan nog rustig een beroep doen op deze wet. Dat is wel geweld, maar geen oorlogsgeweld. Vervolgens het woord elk. Onderscheid maken tussen de ene oorlog en de andere, bijvoorbeeld tussen bevrijdende en onderdrukkende oorlogen, kan niet. Wie dat doet wordt niet erkend. Ik vestig nog even de aandacht op het woord zedelijke, want in dat woord ligt de mogelijkheid voor niet-godsdienstige mensen opgesloten een beroep te doen op de wet. Nog steeds bestaat het misverstand, dat je alleen met de bijbel in de hand je op je geweten kunt beroepen.

Tenslotte het belangrijkste: Gewetensbezwaren. Politieke of gevoelsbezwaren worden door de wet niet erkend. Naar mijn mening ten onrechte, omdat dit niet van elkaar te scheiden is. Volgens de bekende definitie van de filo-

soof Karl Jaspers is het kenmerk van een gewetensbeslissing, dat zij wordt genomen met inschakeling van de hele persoon. Zij komt tot stand, doordat de mens alles wat motiverende kracht heeft op zich laat inwerken. Daarbij behoren ook gevoelens. Het gaat in een gewetensbeslissing dus niet alleen om rationele, maar ook om emotionele beweegredenen. Juist die laatste geven vaak de niet verder verklaarbare, maar beslissende doorslag, als alle rationele motieven tegen elkaar zijn afgewogen. Daarom zijn iemands gewetensbeslissingen niet door een ander te beoordelen, laat staan te veroordelen. Dat politieke bezwaren niet erkend worden is voor mij even onaanvaardbaar. Politiek zonder geweten is een gewetenloze machtsstrijd. Weten van goed en kwaad, dus het geweten, heeft altijd betrekking op de verhouding tot de ander. Welnu waar gaat het in de politiek anders om? Daarom is mijn conclusie: De commissie, die in een gesprek de waarde en de geldigheid van de bezwaren moet beoordelen staat niet alleen voor een moeilijke, maar voor een principieel onmogelijke taak. Die commissie moet verdwijnen. En ieder, die beweert bezwaren te hebben tegen de vervulling van de militaire dienst, dient op zijn woord te worden geloofd. Is daarmee dan niet het hek van de dam? Natuurlijk niet. Als iemand bereid is vijf maanden langer vervangende staatsdienst te verrichten, dan is het duidelijk, dat het hem ernst is. Daar is geen verder onderzoek voor nodig. Overigens is de commissie als het er op aankomt een waardeloze zeef. Wie in feite geen gewetensbezwaren heeft, maar wel andere, die niet door de commissie aanvaard zouden worden, kan als hij een beetje slim is de wettelijke formule gewoon gebruiken om de commissie te passeren. De vergelijking met de grote leugen in de voormalige echtscheidingsprocedure ligt hier voor de hand. Maar, hoor ik als tegenwerping, daarmee wordt de langere duur van de vervangende staatsdienst gerechtvaardigd. Is het dan billijk op deze wijze de gewetensbezwaarde te discrimineren. Waarom niet gewoon gelijke monniken, gelijke kappen? Waarom geen alternatieve dienstplicht, zodat men kan kiezen tussen militaire dienst en een andere vorm van vervangende staatsdienst? Dat zijn schijnbaar voor de handliggende vragen, maar met zeer verstrekkende en mijns inziens onaanvaardbare gevolgen. De wet gewetensbezwaren is een correctie op de dienstplichtwet. Het gaat om de militaire dienst.

Als men de prioriteit van de militaire dienst opheft voert men iets heel anders in, nl. een verplichte arbeids-

vervolg op pagina 12

Vervangende dienst is niet te rechtvaardigen

Wanneer er gesteld wordt dat andere dan gewetensbezwaren tegen vervulling van militaire dienst, bijvoorbeeld politieke of emotionele bezwaren, eveneens zouden moeten gelden om vrijgesteld te worden van de militaire dienstplicht, dan ben ik het daarmee eens.

Wanneer aangevoerd wordt, dat een commissie-onderzoek naar deze bezwaren afgeschaft zou moeten worden, dan vindt men mij ook aan zijn kant. Ik sta namelijk op hetzelfde standpunt als Van der Belt, dat de ene mens niet kan oordelen over het feit in hoeverre gewetensbeslissingen of politieke opvattingen van de ander juist zijn of niet.

Men zou dit alleen kunnen wanneer er absolute waarheden in het spel zouden zijn. En niemand kan beweren, dat „het moeten verdedigen van je land” of „je leven overhebben voor de vrijheid” of „een dam opwerpen tegen het communisme” uitspraken zijn, die absolute geldigheid bezitten en waaraan ieder moet voldoen en waarvoor ieder zich moet inzetten. Het is gelukkig en niet toevallig een verworvenheid van onze cultuur, dat ieder het recht heeft zijn eigen mening te hebben en te uiten over vragen als:

● „Werkt de mening, dat we ons moe-

ten verdedigen de ontspanning in de wereld in de hand of verhoogt het bestaan van verdedigingssystemen de spanning op onze aardbol?”

● „Moeten vrijheid en vrede gewapenderhand verdedigd worden of maakt het bestaan van machtsblokken ons steeds onvrijer?”

● „Is het communisme een gevaar voor de wereld of is het een oplossing voor het opheffen van de ongelijkheid die in de wereld bestaat?”

Geen van deze vragen is met een absoluut ja of neen te beantwoorden.

Het beamen of ontkennen van deze vragen is immers afhankelijk van de wijze waarop iemand de mens en de wereld waarin hij leeft, beoordeelt, welke beoordeling sterk afhangt van de informatie waarover men beschikt en de wijze waarop men deze informatie verwerkt. U begrijpt dat bij dit laatste bijvoorbeeld iemands temperament, opvoeding en levensomstandigheden een belangrijke rol spelen en dat, omdat deze factoren bij ieder mens verschillen, de mensen tot verschillende conclusies komen. Deze verschillen van mening kunnen uiterst klein zijn, maar het komt ook voor, dat de meningen lijnrecht tegenover elkaar komen te staan.

In de kring der raadslieden is de laatste tijd de kwestie van de „gewetensbezwaarden militaire dienst” nogal aan de orde geweest. We zijn er niet helemaal uitgekomen en het ook niet helemaal eens geworden. In de bijgaande artikelen van de raadslieden v. d. Belt en Krips vindt men een gedeeltelijke weergave van de besprekingen.

In mijn ogen is dit een uiterst gewenste en gezonde toestand. Het zou „onmenselijk” zijn wanneer we allen gelijk over hetzelfde vraagstuk denken. Dit zou immers alleen mogelijk zijn in een wereld, waarin alle mensen gelijk zouden zijn, in zoverre, dat ze na grondige indoktrinatie en konditionering allen tot precies hetzelfde oordeel gebracht zouden kunnen worden.

Dit zou de angstwekkende wereld zijn, waarin de robot-mens zijn intrede zou hebben gedaan, het ontmenselijkt wezen, dat, als een computer geprogrammeerd, verstoken zou zijn van iedere

Militaire dienstplicht en de wet gewetensbezwaren vervolg van pagina 11

dienst, die eventueel ook als militaire dienst vervuld kan worden. Dan is er geen enkele reden meer dat te beperken tot de 35 of 40 pct. van de mannelijke bevolking, die nu ongeveer wordt opgeroepen om in de personeelsbehoeften van onze krijgsmacht te voorzien. Dan is alleen een algemene dienstplicht voor jongens en meisjes redelijk. Dan behoeft ook bijna niemand meer afgekeurd te worden. Ik zie het al voor me, een ontzaglijke organisatie met een zware top, een reuze administratie en een ontstellende leegloperij. Vind voor iedereen maar eens nuttig en zinvol werk. Het kost nu al de grootste moeite voor die paar erkende dienstweigeraars iets te vinden, waardoor ze niet volkomen gefrustreerd raken. Maar het allerergste zou nog zijn het onvermijdelijke dwangstelsel daarachter. Wat doe je met de onwilligen? Ontslag geven kan niet. Een geldboete?... of een stelsel van licht, verzwaaard en streng arrest en eventueel een depôt voor arbeidsdiscipline? Zoiets is alleen denkbaar in een totalitaire staat, waar bevel en gehoorzaamheid, kenmerkend is voor de onderlinge betrekkingen tussen mensen. In een land op weg naar enigszins redelijke democratische verhoudingen echter uit den boze.

Die vijf maanden langer mogen dan niet helemaal billijk zijn, ze zijn onvermijdelijk om de prioriteit van de militaire dienst te handhaven. Uit de vele kwade keuzemogelijkheden nog de minst kwade. Of dat nu vijf maanden moet blijven is een kwestie van passen en meten. Het mag echter niet zo worden, dat men voor de vervangende staatsdienst kiest om andere redenen dan ernstige bezwaren tegen de militaire dienst. Is het dan niet veel eenvoudiger de gehele dienstplicht af te schaffen? Die opmerking kan men van twee kanten horen. In de eerste plaats van de dienstweigeraars zelf, die het hele leger willen afschaffen. Maar vreemd genoeg ook juist van de andere kant. Namelijk van de mensen, die zoals dat heet onze krijgsmacht een goed hart toedragen. Ook voor hen is de dienstplicht een probleem geworden, omdat de mondiale zelfbewuste jeugd van tegenwoordig met een veel hoger opleidingspeil dan vroeger de autoritaire verhoudingen binnen de krijgsmacht steeds slechter verdraagt. Dat is natuurlijk zeer begrijpelijk. Alle menselijke verhoudingen veranderen zeer snel. In de gezinnen, de scholen, de bedrijven. Niemand kan verwachten dat zoiets halt houdt voor de kazernepoorten. Maar vooral veel oudere

leden van het beroepskader ervaren dit als de ineenstorting van hun oude vertrouwde wereld. Zij zoeken nu de redding in de vorming van een vrijwilligers leger. De plannen daartoe zijn al uitgewerkt. Deze beide alternatieven vallen buiten het kader van mijn onderwerp. Zij eisen beide politieke beslissingen met verstrekkende consequenties. Ik wil er alleen dit nog van zeggen. De volledige afschaffing van de krijgsmacht zie ik voorlopig nog niet gebeuren, zolang verreweg de meeste mensen van alle gevaren, die hen bedreigen water, wind, wilde dieren, bacillen en virussen, de dreiging, die uitgaat van de andere mens nog altijd het schrikwekkendste vinden.

Een leger van uitsluitend vrijwilligers lijkt mij gevaarlijker voor onze democratische wijze van leven, dan alle denkbare buitenlandse vijanden bij elkaar. Voor mij moreel en politiek onaanvaardbaar. Zolang wij menen een militaire beveiliging nodig te hebben, zullen we die met onze eigen zonen moeten bemannen. Dus dienstplicht, maar met de mogelijkheid als hierboven beschreven tot vrijstelling als men onoverkomelijke bezwaren heeft.

S. v. d. BELT

Informatie-Centrum Humanistisch thuisfront

creativiteit. En is niet creativiteit het wezenskenmerk van de mens en blijkt niet deze creativiteit uit het feit, dat we in staat zijn zelfstandig een oordeel te vellen dat afwijkt van dat van vele anderen?

Daarom wijs ik een dergelijke robotwereld niet alleen af, ik meen ook, dat een dergelijke wereld onmogelijk is, omdat er dan geen mensen meer zouden bestaan en het kan nimmer de opzet van de mens zijn z'n eigen bestaan op te heffen.

Deze, wel wat lange, maar voor mijn standpuntbepaling essentiële inleiding, brengt mij nu tot het punt, waarin ik duidelijk met Van der Belt van mening verschil.

Van der Belt stelt, dat een grote meerderheid van ons volk van mening is dat de wereldsituatie ons noodzaakt een leger met dienstplichtigen op de been te houden. Het bestaan van de dienstplichtwet bevestigt dit. Deze wet heeft prioriteit en daarom gaat het niet aan de keuze tussen militaire dienst en vervangende dienst gelijkwaardig te maken, omdat dan het kontingent militairen zo klein zou worden, dat we niet aan onze verplichtingen zouden kunnen voldoen. Daarom stelt hij dat, als rem op het leeglopen van het leger, de vervangende dienst langer zal moeten zijn dan de militaire dienstplicht. Hij acht dit zelf, dacht ik, wel onbillijk, maar een onvermijdelijke onbillijkheid. Ik deel deze opvatting bepaald niet.

Het vraagstuk: wel of niet een leger, wel of niet deelnemen aan dit leger, is zo verweven met het wezen van de mens, die hierop een antwoord moet geven, dat een beslissing bij meerderheid van stemmen hierop niet van toepassing verklaard kan worden. Dit meerderheidsstandpunt is namelijk, omdat het geen absoluut waar standpunt is, niet algemeen geldend en iedere afwijkende visie — in dit geval die van de minderheid — is gelijkwaardig, in die zin, dat het evenmin algemeen geldend is en uitsluitend geldt voor degenen, die daarvoor gekozen heeft. Als zodanig dient deze minderheidsvisie volledig gerespecteerd te worden.

Dit volledig respektieren houdt in, dat, als iemand zegt, dat bepaalde voor hem doorslaggevende argumenten het hem onmogelijk maken deel te nemen aan het militaire bedrijf, hij zonder meer hiervan vrijgesteld zal moeten worden.

Het is mij volmaakt onduidelijk waarom in dit geval vervangende dienst opgelegd zou moeten worden. We kunnen stellen, dat de bezwaarde tegen militaire dienstvervulling tengevolge van zijn geestelijke, zedelijke, emotionele of politieke konstitutie niet in staat is als militair op te treden. Hij bevindt zich in dezelfde situatie als degenen die als gevolg van een medi-

De maatschappelijke ontwikkeling bevindt zich in een stroomversnelling. Technologisch, economisch, sociaal, politiek en in nog tal van andere cultuurpatronen manifesteren zich — in de eerste plaats en vooral bij de jonge generatie — nieuwe levensvormen en gewijzigde normen. Een deel van de jongeren loopt daarbij — met een min of meer bewust gedane keuze — voorop; vele anderen weten met de uit die ontwikkelingen voortkomende vraagstukken en moeilijkheden niet of nauwelijks raad. Dat doet de behoefte ontstaan aan talrijke instanties, verenigingen en stichtingen, die onze jonge mensen willen helpen een weg te vinden in, of liever uit, dit doolhof van problemen.

Zijn er in de burgermaatschappij aldus vele adressen, waar elk jongmens terecht kan om informatie, voorlichting, advies of hulp, in de militaire maatschappij mankeert op dat stuk nog wel het een en ander. Dit heeft bij het bestuur van de Stichting Humanistisch Thuisfront de gedachte doen postvatten, dat in het belang van onze jonge dienstplichtige landgenoten deze lacune in de militaire samenleving zo spoedig mogelijk dient te worden opgevuld. Het gaat daarbij waarlijk niet alleen om de problematiek waarmee de dienstplichtige in de militaire maatschappij wordt geconfronteerd. Die militaire dienstdienst is een voorbijgaande, hoewel veelal belangrijke, levensperiode in zijn bestaan. Maar ook daarna moet hij voort: zijn terugkeer in de burgermaatschappij eist vóórzorg!

Het zijn deze overwegingen die het bestuur van het Humanistisch Thuisfront ertoe gebracht hebben om die informatie, waarover de burger (en dus ook de jonge burger) beschikt, ook beschikbaar te stellen voor de jonge dienstplichtige. Met andere woorden: die informatie toe te brengen naar de militaire samenleving.

Daartoe zal het Humanistisch Thuisfront, om te beginnen in het Humanistisch Militair Tehuis „De Woldberg” in 't Harde, een informatiecentrum openen. Vanaf begin september a.s. kunnen militairen daar alle mogelijke informatie krijgen op het gebied van

Maatschappelijke vraagstukken / sexuele problemen / drugs / militair en burgerlijk recht / en beroepskeuzevoorlichting

Teneinde tot een verantwoorde informatie te komen door burgerdeskundigen, terdege bekend met de verschillende terreinen van de genoemde problematiek, is samenwerking gezocht en reeds verkregen met de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk Werk Humanitas en met de Nederlandse Vereniging voor Sexuele Hervorming, terwijl voor de overige gebieden samenwerking met andere organisaties in voorbereiding is.

Met het nemen van dit initiatief verwacht het bestuur van het Humanistisch Thuisfront in een bestaande en nog steeds toenemende behoefte te voorzien in het belang van vele militairen.

sche beslissing afgekeurd zijnde, niet in staat is, als militair op te treden. En als wij voor de ene categorie het niet nodig vinden hem vervangende dienst te laten verrichten, dan is het een discriminerende maatregel dat van een ander die zich, al is de oorzaak verschillend, in dezelfde situatie bevindt, wel te eisen.

Ik weet wel dat het moeilijkheden zou opleveren wanneer mijn suggesties werkelijkheid zouden worden. Een groot gedeelte van de dienstplichtigen die nu opkomen, zou vrijgesteld moeten worden en men zal voor een veel groter gedeelte van de te bezetten plaatsen een beroep moeten doen op vrijwilligers. Maar dit is nu net de toestand die naar mijn oordeel juist is. Degenen die, al of niet na een oproep,

besluiten zich voor kortere of langere tijd aan de krijgsmacht te binden, zullen daar zelf voor gekozen hebben, althans volledig in de gelegenheid zijn een eigen weloverwogen keuze te doen.

En ik dacht, dat een maatschappelijk apparaat (vergelijk politie, brandweer, onderwijs) waarvan de deelnemers uit vrije wil en uit overtuiging zelf de beslissing hebben genomen dat ze eraan willen meewerken, beter zal functioneren dan wanneer het voor een groot gedeelte bestaat uit mensen die negatief of onverschillig staan tegenover dat functioneren en wie het niet duidelijk is of gemaakt kan worden, dat hun aanwezigheid voor het voortbestaan van dat apparaat noodzakelijk is.

TJ. KRIPS.

Nieuw kabinet trekt buikriem aan

Nederland heeft een nieuw kabinet. Een bezuinigingskabinet wel te verstaan. Om dat te kunnen verkopen heeft een nieuwe slogan opgang gemaakt: „Een goed beleid is niet altijd synoniem met een duur beleid” of duidelijker maar minder aantrekkelijk: „zuinig is niet hetzelfde als slecht!” Beide uitspraken zijn alleen waar, omdat ze zo algemeen zijn. Ga je ze toespitsen op concrete wensen van de bevolking, dan ontstaan er snel meningsverschillen. Want dan rijst telkens de vraag waarom op het ene wel bezuinigen en op het andere niet. Waarom moet een bezuinigingskabinet meer ministers en staatssecretarissen tellen dan ooit te voren en waarom geldt kennelijk wel dat een duurder defensie een betere defensie is en niet dat duurder onderwijs ook beter onderwijs betekent? Ik zeg niet dat een regering niet mag bezuinigen, maar ik kan wel van mening verschillen over de posten waarop bezuinigd wordt, of met de beginselen die ter rechtvaardiging van het beleid worden aangevoerd. Zo is daar het profijtbeginnel. Dat wil zeggen dat wie ergens van profiteert, daarvoor ook maar financieel moet opdraaien. Dat lijkt eigenlijk heel logisch en daarom is het beginnel ook zo oud als de weg naar Rome en wordt het in vele sectoren van de samenleving toegepast. Wie iets wil kopen, moet daarvoor betalen. Toch is de ondersteuning van het hele overheidsbeleid met dit idee een alles behalve vanzelfsprekende zaak.

Zo worden kunstenaars gesteund door alle mensen en dus voor een belangrijk deel door mensen die niets van die kunst hoeven te hebben, die het lelijk vinden of verspilling of nog erger. Pacifisten betalen (via hun belasting) mee aan de defensie. Mensen die werken staan een deel van hun loon (ook in de vorm van belasting) af aan werklozen, wie in Limburg woont, gunt de Zeeuwen hogere dijken, en er zijn mensen die jaren AOW betalen, zonder daar ooit zelf van te kunnen genieten. Je kunt je ook afvragen wie de bouw van de Afsluitdijk moet betalen. Moet die last afgewenteld worden op de generatie die leefde toen de dijk klaar kwam of ook op mensen die in 2025 nog dagelijks over de dijk rijden? Wat hier maar gezegd wil zijn, is dat het profijtbeginnel lang niet altijd zo vanzelfsprekend is, als het op het eerste gezicht wel eens lijkt. We kennen het overigens ook in zijn omgekeerde vorm. Verschillende wetten stellen bijvoorbeeld dat de vervuiler betaalt. Industrieën die de lucht of het water verontreinigen, moeten in deze gedachtegang zelf de kosten van zuiveringsinstallaties dragen. Dit alles lijkt op een variant van het profijtbeginnel, maar is het slechts in verwaterde vorm. Want het is duidelijk dat de

aanschaf van genoemde installaties wordt doorberekend in de prijzen van de eindprodukten die meestal gebruikt worden door mensen die van die verontreiniging geen weet, laat staan last hebben.

Er bestaat een rechtstreeks verband tussen het profijtbeginnel en de inkomensverdeling. Om degene die iets gebruikt, daarvoor ook te laten betalen zou heel eerlijk zijn als iedereen precies hetzelfde zou verdienen en dus ook evenveel zou kunnen uitgeven. De werkelijkheid is echter dat rijke mensen door het profijtbeginnel nog meer voordeel worden en dat voor arme mensen vaak moeilijk of onmogelijk is voor alles te betalen waarvan ze profiteren. Daarom zijn er in dit land gelukkig ook progressieve belastingen (hoe meer je verdient, hoe meer belasting je betaalt) en uitgebreide sociale voorzieningen voor de minder draagkrachtigen.

Ondoorzichtige regeringsverklaring

Op dinsdag 3 augustus presenteerde het kabinet-Biesheuvel zijn regeringsverklaring. Een stuk en een ritueel waar praktisch niets mee te doen valt. Onbegrijpelijk voor de leek, ondoorzichtig voor de ingewijden. Pas als de rijksbegroting er is kunnen we in heldere cijfers zien wat er bedoeld wordt met „dringende voorzieningen realiseren, door beperkingen elders” en „stimulering ondersteunen door een meer beheerste ontwikkeling elders!” In het Haags jargon staan stimuleren, bevorderen, ondersteunen en doorzetten tegenover ombuigen, beheersen, afremmen en beperken. Geen van die woorden heeft precies dezelfde gevoelswaarde. Als er dus gesproken wordt van een meer beheerste ontwikkeling elders, blijft de vraag levensgroot overeind staan: Waar precies gaan de klappen vallen (in welk gebied, in welke sector, onder welke groep), hoe hard zullen ze zijn en vooral hoe hard zullen ze aankomen. Dit alles in aanmerking nemende wachten we met spanning op die parlementariërs die niet langer vele kostbare uren uittrekken voor het geven van overwogen tegenspel aan de regering, maar dit gewoon zeggen: „Aan deze flauwekul doen we niet mee. Het kost handen vol geld en tijd, we wachten maar liever tot de cijfers er zijn!”

Het dagblad „De Tijd” schreef: „Een regeringsverklaring die meer verbergt dan onthult, een debat dat (daarom) bij voorbaat nutteloos genoemd kan worden, kan beter niet gehouden worden. Van polarisatie binnen de partijen valt minder te duchten dan van een dreigende vervreemding tussen parlement en kiezersvolk”.

Uit vorige bijdragen is vermoedelijk bekend, dat wat mij betreft die vervreemding niet dreigt, maar al jaren

lang aanwezig is. Daarom is het jammer dat de nieuwe partijen met het veelbezongen nieuwe élan op een praktisch dezelfde onverstaanbare manier mee zitten te praten, in plaats van eens te zeggen dat ze schoon genoeg hebben van het parlementaire spraakgebruik en ritueel.

Meer woningen, minder studenten

Na al het voorbehoud dat hierboven gemaakt is, is er natuurlijk toch wel wat meer inhoudelijks over de plannen van de nieuwe regering-Biesheuvel te zeggen.

- Opvoering van het woningbouwprogramma tot 137.500 huizen per jaar. Vier van de vijf regeringspartijen hebben inmiddels met de oppositie grote twijfel uitgesproken over de uitvoerbaarheid van deze ambitieuze plannen.

- Kleuter-, school- en collegegelden worden verhoogd. (een uitvloeisel van het profijtbeginnel?)

- Actieve inflatiebestrijding door beperking van de bestedingen en handhaving van de werkgelegenheid op langere termijn.

- Verbetering van de ouderdagsvoorziening, instelling van een volksverzekering tegen arbeidsongeschiktheid

- Beperking van het regionaal stimuleringsbeleid tot het Noorden en Zuid-Limburg.

- Verkorting van de studieduur, tijdelijke beperking van de toelating van studenten voor verschillende (o.a. medische) studierichtingen.

- instelling van een ombudsman

- Aanpassing in de strijdkrachten aan de maatschappelijke opvattingen daarbuiten en voortzetting van het NAVO-veiligheidsbeleid. Inmiddels is de PvdA met een bezuinigingsplan voor Defensie gekomen, waarin voorgesteld wordt geen nieuwe Starfighters te kopen, geen atoomonderzeeërs in de vloot op te nemen en het aantal van zes brigades terug te brengen tot vier. Het nieuwe kabinet zal een commissie instellen om o.a. te bestuderen of een verkorting van de diensttijd voor dienstplichtigen mogelijk is.

Polarisatie

Een woord dat je de laatste tijd veel in de krant tegenkomt is „polarisatie”. Aanzet tot een vernieuwde populariteit van dit begrip, gaf PvdA-fractie-leider Den Uyl in het Hollands Maandblad. In het algemeen zijn er twee mogelijkheden om een beleid te voeren of verbeteringen te bewerkstelligen. Je kunt daarbij uitgaan van een harmonie-model of van een conflictmodel. Je kunt je onderhandelingspartner zien als een vriend of als een vijand. Zo zijn er mensen die menen dat als je bijvoorbeeld een politieke partij wilt veranderen er het beste lid van kan worden, terwijl anderen menen dat je er beter van buiten af

tegen aan kunt boksen. De een gelooft in overleg, samen om de tafel zitten, de ander prefereert stakingen, demonstraties, acties, laten zien dat het menens is. Toen Den Uyl in het Hollands Maandblad een pleidooi deed voor grotere polarisatie in de Nederlandse politiek bleek dat hij het meest verwachtte van een zo scherp mogelijke opstelling. De regering zou dan de ene pool zijn, de oppositie in het parlement en daar buiten de andere. Biesheuvel zei in zijn regeringsverklaring „polarisatie niet het passende woord te vinden op de grote vragen waarvoor wij in ons in dit land gesteld zien.” Het zou raar geweest zijn als het kabinet er alle heil van verwacht had. De gevestigde orde houdt in het algemeen minder van politiek dan de oppositie. Zo is het altijd geweest.

Bruins Slot, de hoofdredacteur van „Trouw” heeft er op gewezen dat „polarisatie” in de grote politiek een steeds minder goed bruikbare term is, nu de politiek steeds meer individuele machtspolitiek aan het worden is. Als voorbeeld noemt hij het bezoek van Nixon aan China terwijl de Verenigde Staten en China toch traditionele vijanden zijn. Als Nixon en Mao dat willen kunnen ze — vijanden of niet — best bij elkaar op de koffie gaan. Er zit wel iets in deze mening. De behoefte van Den Uyl aan polarisatie kon wel eens een vrij persoonlijke behoefte zijn, die de meeste van zijn partijgenoten nauwelijks delen. Als ze dat al zouden willen, is het zeer de vraag of ze het zouden kunnen, want vijftig jaar democratisch-socialisme en vele jaren meeregeren zijn niet de beste garantie en training voor een polaire opstelling. De PvdA heeft zich nu niet direct laten kennen als een partij waar de behoefte aan polarisatie door de jaren heen is afgedropt. En Den Uyl zelf was enige jaren geleden nog minister, om nog maar te zwijgen van zijn schaduw-premier-schap. Daarom is het goed om aan de angstaanjagende polarisatiegedachte van de rode fractieleider niet te veel aandacht te besteden, zijn bereidheid kennende om op uitspraken, die wat kras blijken uit te vallen terug te komen. Op zijn best loopt Den Uyl in de komende vier jaren nog wat vaker naar de interruptiemicrofoon toe. Wandelingen binnen de smalle marges van een democratische politiek.

Impopulaire maatregelen

Een heel andere vraag is natuurlijk of die polarisatie op andere plaatsen in de samenleving de kop op zal steken. Zullen de studenten de verhoging van de collegelden en de studentenstops pikken? Hoe reageert Brabant op het feit dat het niet langer als stimuleringsgebied gezien wordt? Wat gaat de groeiende groep werklozen doen? En

Barend Biesheuvel

hoe gaat het verder in de binnensteden met de afbraak van de verschillende oude wijken? Zal het kabinet op verstandige wijze eventuele stakingen en protesten tegemoet kunnen treden? Dat zijn open vragen, waarover in dit stadium weinig te zeggen is. Als ik tot slot wat speculeren mag, dan voorzie ik voor het komend jaar weer een stijging van de onrust bij de studenten en ook een toenemende strijdbaarheid in het noorden en zuiden van het land. Daarbij kon het best wel zijn, dat Biesheuvel het vier jaar gaat uitzingen. Want de uiteindelijke konsekwentie van het polarisatie-idee is de bereidheid om zelf het roer over te nemen, als je het falen van de ander voldoende hebt duidelijk gemaakt. En of Den Uyl c.s. die bereidheid hebben, is zeer de vraag.

De formatie van een schaduwkabinet is voor sommigen een aanwijzing geweest. Ik behoor tot degenen die nooit geloofd hebben in de wezenlijke wil van de progressieve concentratie om te regeren. Want én moeten bezuinigen én collectieve voorzieningen willen uitbreiden is niet makkelijk. Ik ben geen supporter van het nieuwe kabinet-Biesheuvel, maar moet tegelijkertijd toegeven dat ik geen alternatief zie. Mooie Barend zal de verpersoonlijking worden van een reeks impopulaire maatregelen die het gevolg zullen zijn van de noodzaak om de inflatie stevig aan te pakken in een land dat tot de welvarendste ter wereld hoort, maar nog steeds te weinig van haar burgers in die welvaart laat delen.

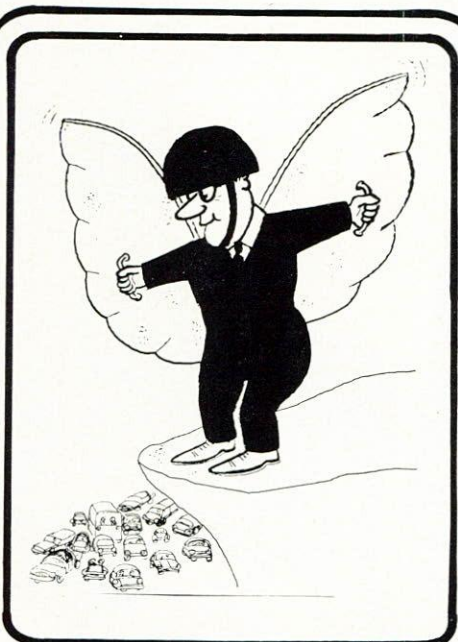
JAN HAASBROEK

Ik beloof U vanaf heden met een schone lei te zullen beginnen.

Dit is het recept van mijn specialist.

CARTOONS

WIB

Door die popmuziek kan ik U niet verstaan, wilt U wat harder praten.